

FORRADALMASITSUK a kiképzést

HA I. Frigyes Vilmos, a jelentéktelen választófejedelemségből feltörő Hohenzollern dinasztia második királya, aki Poroszországból őrmesterállamot csinált, aki nevét többek között azzal tette emlékezetessé, hogy mint elődje, Néró császár, vagy epigonja, Hitler „óriások brigádjával” játszadozott és egy-egy jólmegtermett parasztlegény megszerzéséért hajlandó volt rablóbetörést végrehajtani szomszédjai felségterületére, valami csoda folytán potsdami kriptájából kikelve, egyik gyakorlóterünkre tévedne, bizonyára sok érdekes katonai megfigyelést tehetne nálunk.

Ha látná a kiigazodott mértani alakzatban menetelő, egyszerre megálló, állóhelyben és menetközben feszes fordulatokat végrehajtó, különböző testhelyzeteket felvevő csapatokat, az óramű pontosságú fegyverfogásokat, halálán a pattogó vezényszavakat, a díszmenet robajos ütemét, bizonyára teljes elismerését fejezné ki a látottak felett. Mint régi katonát elszomorítaná, hogy az egyenruha elszürkítése terén az ő forradalmi reformjain is túltettünk és most se szín, se copf, se másli, se kalpag, hanem mindenütt a célszerűség és az egyhangú borsószín uralkodik. Ezzel szemben jogos elégtétellel állapítaná meg, hogy az általa teremtetett formák a bírálók minden okvetetlenkedése ellenére, dacoltak az idővel.

Mint gyakorlati katona, bizonyára kérné a kiképzés vezetőjét, mutattasson be osztagával egy támadást. Ekkor érné az első meglepetés. Látná, hogy a csapat az eddigi feszes alakzatot megbontva, szertefut és a gyakorlóter mélyedéseiben hasalva, valósággal eltűnik, majd egyenkint felpattanva, 10–20 métereket rohan előre. Másutt egy árokban, libasorban, négykézláb előrekúszó csoportot látna és bizonyára idegesen figyelmeztetné a parancsnokot, hogy az a tucatnyi ember, aki az álláspontjukat képező domb mögött rendetlen alakzatban a közeli erdőcske felé húzódik, pillanatok alatt meg fog szökni.

Ha azután nagynehezen megértené a modern fegyverhatást, a repülőket, harckocsikat, gázt, a rakétafegyvereket és az ezeknek megfelelő harcéljárást, bizonyára azt kérdezné, akkor vajjon miért menetelnek a csapatok órákhosszat kiigazodott sorokban, miért csinálnak egyöntetű fegyverfogásokat, húzódnak, forognak és kanyarodnak, ha mindennek a harcban semmi hasznát sem veszik.

A kiképzés vezetője erre kétségtelenül azt felelné, hogy a zártrend a legénység fegyelméhez, a katonai szellem megalapozásához szükséges. A király megértően kérdez-

né, vajjon ma is olyan nehéz a legénység toborzása és a katonának összefogott csöcselék megfegyelmzése; hogyan gátolják meg a szökéseket, szoktak-e még embervadászatot tartani és milyen áron vásárolják külföldön a katonákat?

*

TÁRSADALMI átalakulások idején meg kell vizsgálni a régi módszereket, vajjon beleilleszthetők-e változatlanul a dolgok új rendjébe. A vizsgálatnak és az azt követő értéktételnek az új korszak szellemében, amelyet azonban perspektivikusan kell történnie. A kellő távlatot a helyes történelmi szemlélet és az analógiák biztosítják. Indokolt görbe tükör használata, mely a fonákságok aláhúzásával ellensúlyozza a megszokás erejét.

A szemlélet és átértékelés célja a változott rend és a régóta meglevő intézmények között a harmónia létrehozása. Annál inkább szükségünk van erre, mert a most következő évek nehéz próba időszakát hozzák valámenyünk számára. A mélypontról indulva, rövid idő alatt kell megteremtünk az új társadalmi rend fegyveres erejét. Olyan kereteket és tartalékos tömegeket kell nevelnünk, melyek ezért a társadalmi rendért és csak ezért, a háború minden nehézsége közepette, korszerű katonai tudással, szellemüket tekintve pedig elsőprő fölénytel tudják venni a harcot minden támadóval szemben.

Szorosanvett politikai-nevelési természetű feladataink tisztázottak, úgy, hogy e téren ma már az elfogadott elvek gyakorlatának kiterjesztéséről van szó. Itt az ideje azonban, hogy *szakmai téren* is döntő lépéseket tegyünk. A ránkvaró rendkívüli munkát elavult és kevésbé hatásos módszerekkel, mindennapi lendülettel nem végezhetjük el. Csak a feladattal arányban álló, rendkívüli erőfeszítések, merész és újszerű módszerek segítenek. Az elvek tisztázásával sietnünk kell, mert a legrövidebb időn belül át kell térnünk azok gyakorlati alkalmazására.

1948 nagy forradalmaink évfordulóit hozza: az emlékezés esztendejében ihlessen meg bennünket a forradalmak szelleme, ragadjon magával forradalmi lendület, hogy tudjunk és merjünk újat és nagyot alkotni.

Az alkalom kedvező a mélyreható reformok végrehajtására, mert nem gátolnak múltban gyökerező személyek, tekintélyi elvre támaszkodó elméletek, egy meglevő nagy hadsereg és anyag által képviselt tehetetlenségi erők. Ha azonban most gyáván, vagy tudatlan-

nul tempót veszítünk, minden későbbi lépésünk százszorosán nehéz lesz.

MEG kell tehát vizsgálni a hadügyi problémát, vajjon a körülmények megváltozása nem követeli-e az elmélet és gyakorlat hasonlóan radikális átalakítását.¹

A katonai problémakör a társadalmi problémának alkotórésze, fejlődésével lépést kell tartania és tőle el nem választható. Ez a tétel nemcsak a politikai ideológia, hanem az általános szakmai fejlődés területére is vonatkozik.²

A történelem folyamán a hadügy mindig függvénye volt az uralkodó társadalmi rendnek és attól sem erőszakkal, sem egyéni spekulációk eredményeként nem volt elszakítható. Delbrück³ leírja Machiavelli csödbement kísérletét, midőn a renaissance korában, a széthulló feudalizmus közepette, kizárólag klasszikus tanulmányai alapján és a római hadügy iránt érzett őszinte csodálat hatása alatt a polgári Firenze honvédelmét általános védkötelezettségen alapuló népfelkelésre akarta építeni. A korszak forrongó és atomizált társadalmában azonban csak a zsoldos rendszert tűrte meg. Kísérlete meghiúsult, mint minden más kísérlet a történelem folyamán, mely nem vetett számot a társadalmi adottságokkal.

Az összefüggés más vonatkozásokban is kimutatható. Nem véletlen például, hogy a késői középkorban, midőn Európaszerte még a lovagi hadviselés dívott, a svájci parasztdemokrácia már népfelkelő hadseregekkel viselte háborúit.

A társadalmi rend nemcsak a fegyveres erő összetételére döntő, hanem harcászataira is, minthogy ez határozza meg a fegyverek minőségét és mennyiségét az egyik oldalon, a másik oldalon pedig befolyása van a hadseregek számerejére. A kapitalista termelés tette lehetővé az utolsó száz év nagy népszaporulatát, ugyanakkor azonban a technika és gyártóipar nagyarányú fejlődése a réginél hatáso-

sabb és eddig elképzelhetetlen tömegű fegyverek gyártását engedte meg. A kapitalizmus társadalmi rendje így jutott el a *korszzerűen felszerelt tömeghadseregekhez*, melyek teljesen új harcmódokat tettek lehetővé, illetőleg követeltek. E tétel igazsága akkor válik kézenfekvővé, ha összehasonlítjuk a modern hadseregeket a lovagi hadseregekkel, melyeknek számereje és harcászata híven tükrözi a feudális termelési rend sajátosságait.

Ha ez a tételünk igaz, akkor a társadalmi rendben megtalálható ellentmondásoknak mutatkoznia kell a hadügy terén is. Valóban a piacokért, nyersanyagokért és gyarmatokért dúló egyre elkeseredettebb küzdelem, mely az utolsó évtizedekben immár a *világuralomért* folyt, az imperialista államokat a kizsákmányolt tömegek egyre nagyobb méretű felfegyverzésére kényszerítette. Hasonló ellentmondás az, hogy az imperialista háború arra kényszeríti a kapitalista államok kormányait, hogy elveikkel ellentétben a magángazdaságba, a javak termelésébe és elosztásába drasztikus eszközökkel beavatkozzanak.

Történtek-e már nálunk kísérletek a katonai szakproblémának a társadalmi fejlődéssel való összeegyeztetésére? Fennáll-e vajjon nálunk a hadügy és a társadalmi rend között tapasztalt ellentét?

A felszabadulás óta a katonai szakproblémának a társadalom változásaival való összeegyeztetésére történtek már kezdeményezések, ezek azonban az ötletszerűség jellegével bírtak, nem nyúltak a probléma gyökeréig, ennek következtében ma még ellentmondás áll fenn a társadalmi fejlődés és a katonai szakmai fejlődés között.

Az ellentét okainak megkeresése és kiküszöbölése helyébe a harmónia létrehozása képezi egyik legfontosabb feladatunkat.

A probléma megoldásához előbb meg kell vizsgálnunk, hogy jelenlegi hadügyünk, elsősorban pedig disciplinánk milyen történelmi alapokon nyugszik.

Ha a hadügy fejlődésének vonalát vizsgálva, visszafelé megyünk a történelemben, egészen az állandó hadseregek keletkezésének koráig, úgy találjuk, hogy a fejlődés töretlen volt. Ezzel szemben a renaissance és a vallásháború korának hadügye már alig mutat fel rokonvonást mai hadügyünkkel.

A jelenlegi rendszer gyökerét a harmincéves háborút követő időszakban kell keresnünk. A vizsgálatra a porosz állam hadügye látszik legalkalmasabbnak, miután ez volt az állandó hadseregek rendszerének legjellegzetesebb képviselője és a kortársak számára is mintául szolgált.

A XVIII. század porosz társadalmában a feudális termelési rendszerből fokozatosan a főnemesség magántulajdonán alapuló nagybirtokosi rendszerré alakult át. A jobbágyból bérmunkás — gazdasági cseléd lett, a városi polgárság pedig megalakította nagyhírű keres-

¹ A „katonai gyakorlat” kifejezés alatt a katonaság mindennemű tevékenységét értem. Sajnos, a magyar gyakorlat kifejezés, katonai értelmezésében, gyakorlatozást jelent, így könnyen tévedésre ad alkalmat. Ezért a fogalom megjelölésére e tanulmányomban a „disciplina” kifejezést is fogom használni, mely nemcsak fegyelmet jelent, hanem szakmai tudást is, tehát azoknak a szellemi és erkölcsi javaknak összességét, melyek a katonát és hadsereget meghatározzák.

² Midőn külön szakmai síkról beszélek, ezáltal semmiesetre sem akarom a szakmai kérdéseket a szorosánvett politikai-ideológiai kérdésektől szétválasztani. Álláspontom az, hogy a két kérdés csak teljes összhangban fejlődhet egészségesen és összefüggésükre tanulmányom folyamán többször rámutatok. Mégis, miután e tanulmány célja elsősorban a szakmai kérdés vizsgálata, a tétel bizonyítása érdekében, el kell a két kérdést választani egymástól.

³ D.: Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte.

Az osztrák gyalogság sortüze
az asperni csatában
(1809).

kedő házait, felállította az ipari üzemeket, melyek fokozatosan megfojtották a céhek kézműiparát és felszívták a falusi és városi proletáriátust. A feudális uralkodóréteg egyrésze elfoglalta az államhatalom és a hadsereg vezető pozícióit. Az uralkodóval egyetemben ez a réteg képviseli az állameszmét. A polgárság nagy gazdasági szabadságot élvez, miután a közgazdasági elmélet és a gyakorlati tapasztalat meggyőzik az uralkodókat a kereskedelem és ipar hasznathajtó voltáról. Ezzel szemben erre a rétegre hárul az államapparátus finanszírozásának terhe. A munkásság és parasztság „szubjektum”, alávetett tárgy, melyet termelőeszköznek tekintenek és úgy bánnak vele, mint értékes szerszámmal, vagy használlattal szokás.

Az államhatalomban résztvevő réteg igen vékony, a többi rétegek az államhatalommal szemben közömbösek, gyakran ellenségesek. A hadsereg zömét, a legénységet ezek az elemek teszik ki. Ezekről nem lehetett elvárni, hogy az állameszmével azonosítsák magukat és a katonáskodás, a háború ügyét magukévá tegyék. A kormányzat tehát a konzekvenciákat radikálisan levonva, a polgárságnak és parasztságnak értékes, a termelésben résztvevő elemeit eredeti foglalkozásukban meghagyja és a véderő számára a társadalom haszontalanjait, a csavargókat, munkakerülőket, idegen államok katonaszökevényeit, nem egy esetben pedig a bűnözőket használja fel.

A haderő összetétele tehát függvénye volt a kor társadalmi rendjének. A katonai disciplinát, tehát a katonai fegyelmet, szakmai kiképzés és teljesítőképesség összegét a hadsereg összetétele és a haditechnika állása határozza meg.

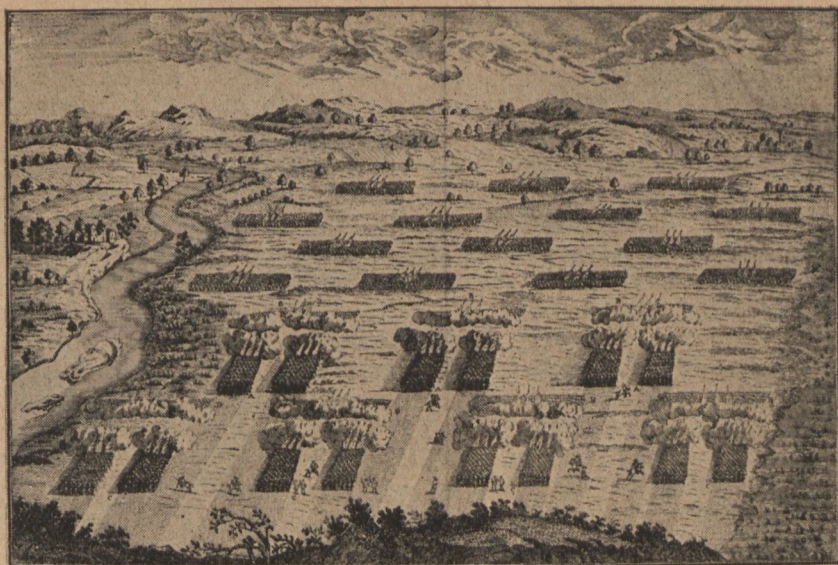
A porosz hadsereg összetétele csak a legprimitívebb és legdurvább kiképzési módok és fegyverezésszerek használatát tette lehetővé. Az altisztek és tisztek kezében függött a bot, mely a római centuriónak volt leg-

főbb argumentuma. A fenytések legváltozatosabb skáláját ismerték, a vesszőfutástól az akasztásig, agyonlövésig, szégyenpadravnásig. A kiképzés közben is rendszer volt a verés. Nagy Frigyesnek csak az volt a kikötése, hogy a kiképzők ne üssék agyon, ne tegyék nyomorékká a drága pénzen megszerzett emberanyagot. Az ellenszegülő tömeget csak a könnyen áttekinthető, az egyéniséget elnyomó zártrendben lehetett kiképezni és megfegyelmezni. Harcolni is csak ilyen alakzatban lehetett a katonák szelleme és a szökési veszély miatt. Ezeket a katonákat egy pillanatra sem lehetett magukra hagyni, harcbevetésük csak sík és nyílt területen, nappal volt lehetséges, ekkor is tisztek közé szorítva, kiktől jobban féltek, mint az ellenségtől. A hadsereget harcban és menet alatt, valamint táborozáskor állandóan huszárrörök portyázták körül a szökések megakadályozására.

A másik komponens, a haditechnikát illetően a kor főfegyvere az előtöltő, kovaköves zárvázatú, szuronyos puska volt, melyet számos ütemben kellett megtölteni és elsütni. A fegyver kezelésének elsajátítása az alacsony kultúrfokon álló, ellenséges indulatú legénységnél intenzív súlykolást követelt, különös tekintettel arra, hogy a tüzelést menetközben, a szintén szakadatlanul tüzelő ellenséghez közeledve kellett végrehajtani. A fegyverfogások begyakorlása zártrendű kiképzést követelt. A löszabatosság oly kicsiny volt, hogy a pontos célzást feladva, mindent a tömegtüzre alapoztak, amihez szintén a sűrű, zártrendű alakzat kellett. Látjuk tehát, hogy a haderő összetétele és a technikai követelmények egyaránt a zártrendben való harcot követelték meg. A zártrend és harcrend között alig volt különbség, így minden zártrendű gyakorlat teljes mértékben a harcra való felkészülés szolgálatában állott.

Nagy Frigyes joggal dicsekszik, hogy porosz csapatai sajátították el egyedül a „római

Harcalakzatok
a XVIII. században.

disciplinát", hogy harc képzettség és katonai érték tekintetében felülmúlják Európa minden más hadseregét. A király megszüntet minden felesleges parádét és sallangot, ami még atyja korából megmaradt, így felosztatja az óriások gárdáját is. Nagy Frigyes korának hadügye az adott viszonyok között valóban az elérhető legjobb volt, teljes harmóniában állott a társadalmi viszonyokkal és nem volt ellentét a béke-disciplina és a háborús követelmény között.

A porosz hadsereg módszereit és formáit fokozatosan átvette egész Európa. Az egyes nációnk eszközöltek ugyan saját viszonyaiknak megfelelő változtatásokat, de a rendszer, az úgynevezett „porosz fegyelem”, lényegében napjainkig fennmaradt.

Nagy Frigyes óta az európai társadalom nagy fejlődésen ment keresztül, a változás azonban nem minőségi volt, csupán mennyiségi, azaz a kapitalisztikus rend fejlődött egyre nagyobb és erősebbé. Ennek megfelelően a katonai formák is, bár részleteikben módosultak, lényegükben változatlanok maradtak. A Monarchia, vagy az 1871 utáni Németország hadseregeinek disciplinája alig tért el a XVIII. századbeli mintáktól.

A társadalom lineáris fejlődésébe csupán a forradalmak hoztak törést. Még a polgári forradalmaknak is volt olyan tendenciája, mely a néptömegek akarátán nyugvó és azok érdekeit képviselő, a termelés rendjével harmonizáló társadalmi rendet akart létrehozni. A forradalmi hadseregek ennek megfelelően néphadseregek voltak, de legalább is számos, a néphadseregekével rokonvonást mutattak fel, így disciplinájuk is más volt, mint a dinasztikus hadseregeké. A néphadsereg jellemvonásait tükrözi a forradalmi hadsereg összetétele, a formalizmussal való bátor szakítás, a lényegre való törekvés, a polgári öntudaton és áldozatvállaláson alapuló fegyelem.

A forradalmak hatása azonban nem volt tartós, csupán az általuk bevezetett új harc-eljárások maradtak meg. A technika rohamos fejlődése, a hátultöltő, majd gyorstűzelő fegyverek megjelenése viszont fokozatosan arra kényszerítette a harcolókat, hogy a kiigazodott vonalakat laza rajvonalakra bontsák szét, míg végül az első világháborúban elérkeztünk a harctér üressége, a teljes terepkihasználás elveihez és a korszerű harc formátlán alakzataihoz. A harcászat terén felmutatott fejlődéssel ellentétben a hadsereg volt az az intézmény, amely a feudális rend maradványait befogadva, átmentette a középkor szellemét. A középkor lovagjaiból keletkezett a Bourbon-, Hohenzollern- és Habsburg-dinasztiák nemesi tisztikara. Nagy Frigyes még nem tűrte meg a polgári származású tiszteket és a hadsereg csak később bocsátotta soraiba a polgárság jobb elemét. A századforduló és a XX. század hadseregeinek tisztikara már dzsentrikből és államhű entellektüelekből, részben jómódú polgárok fiaiból, az úgynevezett úriemberekből rekrutálódott. E tisztikarnak a lovagkor bukása után négyszáz évvel még mindig a feudális lovag volt a hivatalos eszményképe.

A haderő túlnyomó többségét kitevő legénység továbbra is a jogtalanokból, elnyomottakból és kizsákmányoltakból került ki. Ez a legénység az előbb jellemzett tisztikar vezetése alatt számára nem kevésbé közömbös és idegen célokért vált ágyútöltelékké, mint Nagy Frigyes katonának elhurcolt parasztjai és kézművesei. A hadsereg tehát változatlanul egymással ellentétes érdekű elemekből álló osztályhadsereg volt. Így nem születhetett meg a legénység és tisztikar lelki egysége, nem teremhetett meg az öntudatos fegyelem és az önkéntes alárendelés és áldozatvállalás szelleme. Míg a technika fejlődése a harc súlyát egyre nagyobb mértékben az egyes ember vállaira helyezve, tőle önállóságot, kezdeményezést és önfeláldozást követelt, a disciplina megterem-

tésére továbbra is csak a kétszáz év előtti esz-
közök állottak rendelkezésre. A háborús köve-
telmény és a békeszempont, a disciplina és a
harcrend között hasadás állott be, a kettő már
nem együtt, hanem egymástól egyre jobban
távolodva fejlődött.

A zártrend szinte változatlanul fennma-
radt abban az időben, midőn a harccal való
kapcsolata mindörökre és végérvényesen meg-
szűnt, ami nemcsak a formák hatalmas konser-
váló erejét és szívósságát mutatja, hanem azt
is, hogy az önmagát túlélő társadalmi rend e
téren nem tudott már megbirkózni a megol-
dandó feladatokkal.

Minthogy a modern harc által támasztott
követelmény ellentétbe került az idegen cé-
lokért harcoló tömegek törekvéseivel és szel-
lemével, megkísérelték, hogy ezt az ellentétet
különböző kisegítésekkel áthidalják. Ilyen ki-
segítés volt az „uralkodóhoz való ragaszkodás”,
a „fegyverek becsülete”, a „zászlóhoz
való hűség”, a „csapatszellem”, a kitüntetések
és dícséretetek, a legjobbak előléptetése, to-
vábbá a nem katonákkal szemben jelentős elő-
jogok biztosítása, nem utolsósorban pedig a
sovinizmus, a nemzetiségi gyűlölet, melyet
már a bölcsőben kezdtek felkelteni.

E kisegítések célja az volt, hogy a figyel-
met a valódi problémáról eltereljék és meg-
tévesztés útján nyerjék el a hiányzó együtt-
működési akaratot. Miután azonban ez sohase
sikerülhetett teljesen, a még jelentkező hiányt
„fegyveléssel” pótolták.⁴ A „fegyvelés”,
a drill a gyakorlótérek gyűlölt és ostoba mód-
szere tehát a történelmi fejlődés logikus követ-
kezménye volt.

Az alkalmazott módszer természetesen
ismét visszahatott a hadseregek szellemére és
az így felfokozott kölcsönhatás eredményezte
azokat a képtelenségeket, melyek előtt tanács-
talanul állott a polgárember, de amelyeknek
szükségyszerűségét az bizonyítja, hogy hiába
volt meg egyesekben a helyes felismerés, pa-
rancsnoki beosztásokba kerülve, ezek sem te-
hettek egyebet, mint továbbhaladtak a simára
taposott úton.

A katona bevonult, beöltöztették, sorbaállí-
tották és máris megkezdődött a „fegyve-
lem megalapozása”.

Fegyveléssel az volt, aki mozdulatlanul
állt vigyázzban, kezét laposan tartotta, térdeit
meghúzta és minden vezényszót gépszerű pon-
tossággal hajtott végre. A kiképzés az első
pillanattól kezdve arra irányult, hogy az újonc
elveszítsé az önállóságra való készségét, úgy,
hogy rövidesen már csak vezényszavakban
tudott gondolkodni. E kiképzési rendszer kö-
vetkezménye volt például, hogy a parasztlá-
gyerek, aki eddigi életét a természetben töl-

tötte, rövid néhány hét múlva már idegenként
mozgott saját elemében.

Az egész kiképzési és nevelési probléma
brutális módon leegyszerűsödött. Az volt a
nézet, hogy aki maga jól csinálja a „jobb-
rát”-ot, az már jó kiképző. A kiképzők a legele-
mibb pedagógiai és pszichológiai ismereteket
is nélkülözték. A nevelési elvek ilyenfélék
voltak: „pofozni ugyan nem szabad, a magyar
paraszt természete mégis megkívánja, hogy
időnkint a zaboskamarában, vagy a ruharak-
tárban ellássák a baját”. Volt, aki azt vallotta,
a legénységet először szabadjára kell engedni,
majd igen kurta szárra fogni. Mások viszont
azt hirdették, hogy a kantárt egy arasznyira
kell meghúzni és csak egy ujjnyira visszaen-
gedni. Ez volt a csapatpedagógia.

Bár voltak egyesek, akik a hadicélt, mint
egyedül jogosultat felismerték, hiányzott a
légkör, a megfelelő módszerek és az odaadás,
mely a harcossá való kiképzés finom részlet-
munkájának elvégzéséhez szükséges. Sokkal
kényelmesebb volt az alaki kiképzés, ehhez
kellett a legkisebb tudás, a legkevesebb munka
és így lehetett a leggyorsabban eredményt
produkálni. Nem csoda, hogy az újonc rövid
idő alatt valósággal gépmemberre vált, akiből
soha többé nem lehetett korszerű harcost ne-
velni.

A formalizmust még jobban elmergesítette
a külszínre, a szemlére való munka. Az
újonckiképzést már azzal a gondolattal kezd-
ték, hogy az újoncselelmény eredményt mutas-
sanak fel. Természetesen főleg alaki kiképzés-
sel készültek rá, minthogy az előjáró első-
sorban ezt szemlélte meg. Ez adott ugyanis le-
hetőséget arra, hogy fáradtság nélkül, percek
alatt meggyőződjenek a képzettség fokáról. A
harc- és lökiképzés megsemmisítése komoly ál-
dozatot követelt, így már kevesen lelkesedtek
érte.

A honvédség a háború helyett állandóan
szemlékre készült. Hol újoncvizsgára, hol es-
küdtételre, hol valami diszkivonulásra, hol egy
magas előjáró bejelentett látogatására. A ki-
képzésnek álmos menetében a szemle hozott
életet. Ilyenkor minden parancsnok megjelent
a gyakorlótéren és nagymértékben hozzájá-
rult, hogy szemle idejére az idegek pattanásig

Újonckiképzés régen.

⁴ A legénység nem ismerte, de átélte Petőfi sza-
vait: „A haza ott van, ahol jog van s a népnek nincs
joga.” A Szolgálati Szabályzatban oly cikornyás szavak-
kal körülírt „hazaszeretet” a legénységet értetlenül és
hidegen hagyta.

feszüljenek. Nagy Frigyes katonái jobban féltek tisztjeiktől, mint az ellenségtől, a mi hadseregünk, az állandó szemlék ellenére, jobban félt azoktól, mint a háborútól. A régi honvédség szemlehadserég volt, díszelgései mesésen sikerültek, de haditudománya már a gyakorlótér buckáin csődöt mondott.

Az alakiság a harckiképzésre is rányomta bélyegét. A formalizmusba merevedett oktatószemélyzet a harcászattól valami hamis zártrendet csinált. Az újonckiképzés második, harmadik hetében már épületes jeleneteket láthattunk. Ha a kiképző a sorakozva álló rajnak a „megközelítés” figyelmeztetőt adta, a katonák bámulatos egyöntetűséggel súlybapták, esetleg szíjával a karjukra akasztották puskájukat. Ha pedig a rajparancsnok „támadás” figyelmeztetőt adott, az eddig nyugodtan sorakozva álló raj úgy hasravágódott, mintha a villám sujtott volna belé. Hogy ezeket a mozdulatokat miért csinálták, azt senki sem tudta pontosan. A súlyt a szemképráztatóan gyors mozgásra, a külső formára, térközök pontos betartására fektették. Így nemcsak az alakiképzés, hanem a harckiképzés is silány formalizmussá fajult nálunk. Ezért volt, hogy a harckiképzést előszeretettel a laktanyaudvaron, vagy sima gyakorlótereken tartották, melyek kedveztek a formák precíz betartásának. Ha valaki a harckiképzés alatt egy nagyobb fücsomó mögé, vagy tenyérsíri gödröcskébe feküdt, ez a kiképzés csúcsteljesítményét jelentette, mert nálunk még a fedezést és rejtőzést is sematizálták.

A kényelmi szempont és a látszatra való munka következtében túlkeveset foglalkoztak az egyes csatár kiképzésével és túlkorán áttértek a raj-, szakasz- és századkötelékben való sokkal hálásabb és mutatósabb gyakorlatozásra.

Egy előjáró parancsnokom, aki az egész kiképzési időt öncélú haszontalanságokkal lopta el, a sorvány leszerelése előtt három héttel úgy intézkedett, hogy a hátralevő idő alatt minden délután legyen zártrendű gyakorlat, melyen még az ő két tisztiszolgájának és a laktanya műhelyében számára dolgozó tüzérnek is részt kell vennie, „hogy a leszerelő emberek érezzék, hogy katonák voltak”. Csú-

pán azért hoztam fel ezt a példát, mert mindennél meggyőzőbben demonstrálja, hogy a katonai szolgálatot mennyire a zártrendű alakisággal azonosították. Hogy ezek a leszerelő tüzérek katonai tudásukat legfeljebb egy vidéki önkéntes tűzoltóegyesület majálisi felvonulásán tudták volna értékesíteni, az természetesen más lapra tartozik.

A fegyvelmezés számtalan esetben éppen ellenkező hatást váltott ki, mire vaslogikával az előkészítés időtartamát és intenzitását keveselték, vagy a legénység rosszindulatát hozták fel indokul. Egymást érték a „fegyelmi hullámok”, hogy az opponálókat, az úgynevezett „kommunistákat” megtörjék.

Volt még egy másik, szadista fegyvelmezés, a „kitolás”, a különböző fokú előjárónak a hatalommal való durva, de hallgatólagosan megtúrt visszaélése, az önértetet és emberi méltóságot sárbatipró tortúrák és kapcskodások, amelyek a katonai szolgálatot a tömegek előtt oly gyűlöletessé tették. E módszer következtében a legénység vagy passzivitásba menekült és csak a zártrend felelőtlenségében érezte jól magát, vagy önértete és értelme fellázadt a formák és módszerek konok zsarnoksága, a kiképzés értelmetlensége és a kiképzők brutalitása ellen.

Egyetlen példát akarok még felhozni arra, hogy az alakiság túltengését demonstráljam. Mint ludovikások hetekig készültünk az évzáró ünnepségre, melynek fénypontja zászlóaljkötelékben végrehajtott fegyverfogások voltak. A tiszti főiskola a gyakorlati főidőszakban napi 4–5 órát azzal töltött, hogy a fennálló szabályzatok értelmében is tiltott alakiságoknak, így a töltés-, töltényrejtésnek, a gázálarc fel- és levételének egyöntetű végrehajtását gyakorolta.

TÚL egyszerű megoldás volna, ha a tanulmányt a mult hibáinak kipellengérezésével be is fejeznénk, bár kétségtelen, hogy az eddig mondott negatívumok helyes kiértékelése is előrevisz a problémák megoldásában. Ha a helytelennek felismert módszerek helyett újakat keresünk, ha nem teszünk mást, mint ettől kezdve figyelő szemmel nézzük minden napi dolgainkat, máris jó munkát végzünk. Megkíséréljük azonban, hogy a negatívumokon túlmenve keressük a megoldáshoz vezető utat.

Ehhez pedig mindenképp meg kell vizsgálni, mi az értelme és a célja a katonaság békeszolgálatának. Ha a haditechnika és a harcászat ma is oly egyszerű volna, mint Miltiades idejében, úgy ma sem volna szükség a békeszolgálatra, hanem honvédelmi kötelezettségét mindenki az általános népfelkelés keretében, kizárólag a háború tartamára teljesíthetné. A haditechnika egyre sűrűsödő szövevénye, a hadigépek egyre nagyobb elterjedése és az általuk előírt harcászat azonban szükségessé teszi, hogy a katonát még békeidőben előkészítsék a háborúra. A békeszolgálat egyetlen célja a háborúra való fel-

Harcyszerű gyakorlat.

készülés. Minden tevékenységnek olyan mértékben van létjogosultsága, amilyen mértékben a háborúra való felkészülés szolgálatában áll. Ami csak közvetve szolgálja a háborúra való felkészülést, teljesen háttérbe szorítandó, amely pedig azzal csak laza, vagy semminő viszonyban sem áll, a békeszolgálatból végérvényesen és kíméletlenül kiirtandó.

Arra az ellenvetésre, hogy a honvédségnek a háborúra való felkészülésen kívül elsőrendű nemzetnevelői hivatása is van, a következő választ adom: nem kétséges, hogy a politikai nevelés továbbra is a honvédségi kiképzésnek minden más ágát megelőzi. Tudjuk azt is, hogy ez nemcsak annak képezi egyedüli szilárd alapját, hogy a polgárból jó harcos válhassék, hanem egyben jó demokratákat, hűséges alattvalókat is nevel a köztársaságnak. Ezzel szemben alig vitatható, hogy a világbéke állapotában még nemzetnevelési célokra sem lesz szükség a hadseregbe és a nemzetnevelés feladata egyedül a közoktatás vállain fog nyugodni.

A magyar népi demokrácia azon az úton jár, hogy rövidesen végleg megszünteti a kapitalista társadalmak belső ellentmondását. Ezzel együtt megszűnik a fegyveres erő belső ellentmondása is, — a nép, a közkatona immár nem a kizsákmányoló osztály darabontjainak parancsára, az őt kizsákmányolókat érdekeiért szolgál és harcol, hanem érdekei a kormányzat érdekeivel azonosak. Nincsen többé ellentét a nép és kormány, tisztikar és legénység között. A hadseregben végbement strukturális változás nemcsak feleslegessé teszi, de egyenesen tiltja a multból visszamaradt módszerek alkalmazását. A fegyelmet, az előljárók tiszteltét többé nem szabad, de nem is kell a megfélemlítés, büntetés, a zártrendű kiképzés túlajtása útján kikényszeríteni: a fegyelem megalapozásához az egyetlen helyes út a nevelésen át vezet. És itt a nevelés fogalmát átfogó, tehát *politikai és pedagógiai* értelemben használom. Nemcsak a bánásmódot, a legénységgel szemben használt hangot kell tehát megváltoztatnunk, hanem radikális módszer-változást kell bevezetnünk az emberformálás területén is.

A honvédség szellemének megváltozása hatalmas erőttöbbletet szabadít fel, melyet a helyesen felismert cél, a háborúra való felkészülés szolgálatába kell állítanunk.

A demokratikus honvédség a felszabadulás után — teljes jóhiszeműséggel ugyan — mellékutakra tévedt. A multtal szembeni nyereségként megkapta a legénység spontán együttműködési szándékát, mint energiatöbbletet. Mivel azonban a szakmai téren továbbra is a régi, beidegzett formák között mozgott, ezt az energiatöbbletet arra használta fel, hogy az elmúlt rendszerrel szembeni kétségtelen fölényének demonstrálására a mult alakítását is elhalványító formákat termeljen ki. Valóban az új honvédség díszkivonulásai a szakértő szemével nézve is káprázatosak. De, vajjon, ez a cél?

MERRE vezet a helyes út? A válasz az eddig elmondottakban már bennfoglaltatik.

A korszerű háború a közösséggel szemben a legmagasabb követelményeket támasztja, ugyanakkor azonban az egyéntől is felfokozott teljesítményeket vár. A korszerű harcos a közösség törekvésével azonosuló, a közösségben feloldódó individuum, aki azonban a közösség érdekében a legnagyobb egyéni teljesítményekre képes. A frigyesei katona lehetett személytelen ágyútöltelék, a korszerű harcos azonban csak magasértékű egyéniség lehet, akitől adott esetben megkövetelik, hogy géppuskájával egyedül fedezze bajtársai visszavonulását, vagy egyéni vállalkozásban élete feláldozásával tegye harcképtelenné a támadó páncélost.

A követelmények csúcsán áll a modern harcos eszményképe az ellenséges vonalak mögött harcoló, a feladat végrehajtásában teljesen magárahagyott katona, a partizán. A partizánharc a modern háború pólusa, mely az egyéniség teljes latbavetését, mély politikai meggyőződést, öntudatos fegyelmet, önfeladozást, kitűnő szakmai képzettséget, erős és edzett, a háború minden viszontagságával dacoló fizikumot követel. Ennek a katonatípusnak kialakítása, a politikai, szakmai és fizikai hármas követelmény megvalósítása a cél, melyre a kiképzésnek irányulnia kell.

Hogy pedig elérhessük, félre kell dobni minden eddigi előítéletünket, melyet a fegyelmről, az alakiságról formáltunk és fel kell használni mindazt a tág lehetőséget, melyet az új társadalmi rend magasabbfokú tudománya felkínál.

Elsősorban meg kell ismernünk a modern pedagógia és lélektan vívmányait és azokat a katonai nevelés terén teljes mértékben hasznosítanunk kell. A tudományos nevelés tan a jövő katonaiskoláinak főtantárgya kell, hogy legyen. A nevelési elvek tisztázására és egységes irányítására fel kell állítanunk a honvéd *neveléstudományi és lélektani intézetet* és gondoskodnunk kell arról is, hogy a jelenleg szolgáló tiszti és tiszthelyettesi kar megfelelő átképzésen menjen keresztül.

A kiképzés végrehajtásánál bátran ki kell küszöbölni mindazt a módszert, elvet, vagy gyakorlatot, amely nem állja ki a próbát. Az újonckiképzés jelenlegi rendszerét meg kell változtatni és az eddigi gyakorlattól eltérőleg azt kizárólag a háborúra való felkészülésre szabad felhasználni. Ez alatt az idő alatt tehát csak sport, harckiképzés (a nem harcoló fegyvernemeknél szakmai kiképzés) és nevelés legyen a foglalkozás tárgya. Nyolc hét letelte előtt az újoncnak nem is szabad tudnia arról, hogy alaki kiképzés van a világon. Így a legnagyobb felvevőképeség és legmaradandóbb benyomások időszakát a lényeg elsajátítására használjuk fel.

Az alaki kiképzést csak akkor kezdetjük el, ha a harcászati (szakmai) képzettség oly szilárd, hogy azt az alakiságok többé el nem ronthatják. Milyen mértékben gyakoroljuk a zártrendet? A nevelés, sport és harckiképzés

összege úgy viszonyuljon az alaki kiképzéshez, ahogy egy énekkar kiképzésében az éneklés oktatására szentelt idő aránylik az énekkar tetszetős fellépésének gyakorlására szánt időhöz. Az alakiságot tehát olyan mértékben kell egyszerűsíteni, hogy az odatarozó összes alakzatokat, mozdulatokat és fogásokat néhány óra alatt meg lehessen tanulni.

El kell tiltani az újoncvizsgákon az alakiságok megismerését, az újoncbevonulás után pedig hat hónapig mindennemű díszelgést. A szemléknek csak kivételesen szabadjon az alaki kiképzésre kiterjednie. Meg kell tiltani a díszelgésekre való rendkívüli készülődést és a megelőző próbákat. Bár kétségtelen, hogy a tömegben való fellépésnek a harcos öntudatára és önbizalmára serkentő hatása van, a nép felé pedig egyetlen lehetőség annak demonstrálására, hogy a társadalmi rend védelme szilárd kezekben van, tehát a díszelgés, békekivonulás meg nem szüntethető, mégis, nehogy a lényeg, a harcra való felkészülés rovására menjen, a díszelgések a minimumra csökkentendők, az alakiság pedig, ahogy már említettük, a legszélső határig egyszerűsítendő.

Az úgynevezett fegyvelmező gyakorlatot végérvényesen meg kell szüntetni, miután világos, hogy nem a zártrend fegyvelmez, csupán a nevelés, a politikai öntudatosítás.

Minden felszabaduló időt és energiát a háborús felkészülés hármaskövetelményének szolgálatába kell állítani.

A három főképzési ág közül a politikai nevelés a legfontosabb. Ez rakja le a fegyvelmező alapjait, ez adja meg a szükséges öntudatot és ez készíti elő a talajt a többi kiképzési ág számára. A politikai kiképzés a háborúra való előkészítés elsőrendű és nélkülözhetetlen eszköze, előfeltétel, mely nélkül minden katonai tudás értéktelen. A nevelők kiválasztására, képzésére és a nevelői intézmény tökéletesítésére ez legyen irányadó.

A sportkiképzés feladata, hogy a katona fizikumát a háború által támasztott követelmények teljesítésére előkészítse, tehát semmiestre sem lehet polgári értelemben vett, öncélú versenysport, hanem teljes egészében a hadicél szolgálatában kell állnia. Nem hozunk be ezzel semminő újítást, hiszen a klasszikus görög sport kizárólag oly versenyágakból állott, melyek a fegyverek kezelésében való ügyességet, a harc egyéb követelményeinek való megfelelést vetették próba alá.

A testnevelés a jellem kialakítására is nagy hatással van. A fegyverek kezelésében, akadályok leküzdésében, fáradság legyűrésében való gyakorlottság, a rugalmasság, biztonság és szemmérték, az ember elleni küzdelemben való jártasság mellett a merészséget, önbizalmat és küzdőkédvet is ki kell fejleszteni a katonai sportok által.

Nem volna helyes, ha változatlanul át-

vennénk a polgári sportágakat. A katonának nem agyonmasszírozott és ragtapaszokkal teli rekorddöngető sportprimadonnának kell lennie. Ehelyett a katonai sportokat kell minden eszközzel népszerűsíteni. Polgári sportegyesületek vegyék át a katonai sportversenyszámokat, ezeknek az országos bajnokságokban szerepelniük kell és a honvédelmi kormányzat kötelessége gondoskodni arról, hogy bőséges díjazással, csábító címek adományozásával jutalmazza az egyéni és csapatversenyek győzteseit. Minden községben, minden sportegyesület telepén épüljenek lőterek és akadálypályák és a sportegyesületek engedélyezésénél a katonai sportágak bevezetése alapfeltétel legyen.

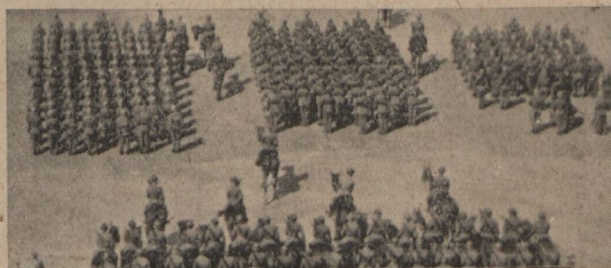
A sportoktatásnak ugyanolyan tudományosnak kell lennie, mint a nevelésnek. A sportoktatói intézményt, a katonai testnevelési főiskolát új formában fel kell támasztani. A katonai iskolákban legyen a sport és sportpedagógia főtantárgy. Csak teljesen képzett sportoktatók alkalmasak arra, hogy a testnevelést a vázolt szellemben valóban hasznóhajtóan vezessék.

A sportkiképzésnek a katonai szolgálat első napján meg kell kezdődnie anélkül, hogy a kiképzendőt megkínozná, vagy éppen megbetegítené és egyre fokozódó követelményekkel a kiképzés utolsó napjáig kell tartania.

Ha sikerül a katonai sportot, a céllovást, akadályversenyeket, felszereléses futó- és gyaloglóversenyeket, kombinált járórversenyeket népszerűsíteni, a bevonuló emberanyag fizikai készsége rövidebb idő alatt nagyobb eredmények elérését teszi lehetővé, egyben biztosíték lesz arra is, hogy a leszerelték egy része, mint tartalékos sem veszíti el testi rugalmasságát.

A kiképzés harmadik, mennyiségileg legterjedelmesebb ágazata a szakmai kiképzés. Nem akarjuk most ismétlésekbe bocsátkozva újra elmondani, hogy ez milyen legyen és milyen ne legyen, hiszen az alapelveket bőségesen tárgyaltuk már. Néhány, a lényeghez tartozó részletre akarunk csak rámutatni.

Az első az, hogy a szakmai kiképzésnek a neveléshez és sportkiképzéshez hasonlóan individuális kiképzésnek kell lennie és pedig abban az értelemben, hogy a kiképzendőkkel egyénileg kell foglalkoznunk, de oly értelemben is, hogy nem a kötetlekben való kiképzésre, hanem az egyes harcos (tüzér stb.) ki-

Zártrend.

képzésére kell a fősúlyt fektetni, híven ahhoz az elvhez, hogy a modern katona eszményképe az egyedül harcoló partizán. Ezt az elvet konzekvensen, az összkiképzési idő százalékarányában meg kell valósítanunk. A tapasztalat arról győz meg ugyanis, hogy a katonának legfeljebb olyan kötelékben kell a harcot gyakorolnia, amely a vele személy szerint együttműködőket foglalja magában. A lövésznél ez a kötelék a félraj, esetleg a raj lesz, de már legritkább esetben a szakasz. A többi fegyvereknél és fegyvernemeknél a helyzet hasonló. Minél magasabb kötelékben gyakorolunk; annál kevesebb ebből a legénység haszna. Ha pedig azért gyakorolunk magasabb kötelékben, hogy a tiszthelyettesek és tisztek továbbképzését szolgáljuk, akkor semmiesetre se várjuk azt, hogy ez a legénység szaktudását növelni fogja.

A kényelem és formalizmus félredobásával legyen a fősúly a kiképzés aprómunkáján, a tökéletes egyesharcossá való nevelésen. A feladat nem egyszerű, oktatótól és oktatótól egyaránt teljes odaadást követel.

A szakmai kiképzés tartson harmónikusan lépést a politikai neveléssel és a sportkiképzéssel és maga is használja fel a modern nevelés és lélektan vívmányait. Ne elégedjünk meg az emberséges hanggal, bajtársi együttérzéssel, hanem igyekezzünk színesen oktatni, a tárgykört megszerettetni és a kiképzendőket a problémák megoldásába bekapcsolni, egy szóval mindazt a fegyvert latbavetni, amit a modern pedagógia számunkra felkínál.

A harcossá (szakemberré) való kiképzés csak gyakorlatias lehet. Ki a tanteremből és ki a laktanyából! Irtsuk ki az „elméletet” és a sok felesleges feltételezést. A kiképzés gya-

korlatiassá tételének egyik alapja az általános műszaki kiképzés, mely nemcsak a terep megerősítéséből, tüzelőállások, összekötőárkok, óvóhelyek készítéséből áll, hanem tartalmaznia kell az összes tábori műszaki munkákat, amelyekre a katonának szolgálatának ellátása, harcképességének fenntartása céljából szüksége van.

A fegyvernemek együttműködése a modern harc alapja. Meggondolandó azonban, hogy mit tanul a gyalogos a sablonos helyőrségi menetgyakorlaton a tüzéséggel való együttműködésből és mit tanul abból a tüzer!

Azok a részek gyakoroljanak tehát együtt, amelyek a harcot egyidőben, egy területen hajtják végre. A tüzéséggel való együttműködés gyakorlása tehát ne az együttes menet legyen, hanem a gyalogság tanuljon meg például a tüzéség éleslövedékekből vont tüzfüggönyére felzárkózni, a csapatpáncélos pedig tanuljon meg rákapaszkodott, vagy őt követő gyalogsággal együtt ellenálló fészkeket kiemelni. Az egyes kiképzéshez hasonlóan tehát az együttműködés is azon az elven alapuljon, hogy a harcosnak csak a harc őt érintő elemeiben kell otthon lennie, ott azonban valóban!

E tanulmány megkísérelte a kialakulóban levő, vagy már kialakult nézetek összefoglalását, a katonai problémának a társadalmi keretbe való helyezését és a népi demokrácia egységes nézőpontjából való vizsgálatát. A szakmai kérdések vizének felszíne még tükörsima, de a felület alatt már régóta megindult az áramlás. Legyen e tanulmány a kavics, mely a tó felületét is mozgásba hozza.

• Súlyom László

Ma öt éve történt!

1943 január 12-éről 13-ára virradó éjjel a Vörös Hadsereg áttörte a Don mellett álló 2. magyar hadsereg arcvonalát. A Vörös Hadsereg főparancsnoksága január 27-én jelentette, hogy a magyar hadsereg megsemmisült.

Mindenki jól emlékszik erre a napra. A külföldi rádiók híradásai nyomán hamar elterjedt a hír 150.000 fiatal magyar élet pusztulásáról. Megdermedtek az emberek. Mindenki féltette kint levő családtagját. Csak a hivatalos hely nem akart tudomást venni róla és értesíteni az országot a katasztrófáról. Most is következetesek maradtak multjukhoz, amellyel az országot elindították a lejtőn és amely a pusztulásba vitt. „Keresztesháborút” hirdettek a Szovjetunió ellen és odadobták a magyarságot a hitleri barbarizmus kiszolgálására, csak azért, hogy a maguk osztályuralmát fenntarthatassák.

Tervük nem sikerült. A Vörös Hadsereg páratlan haditerv alapján megsemmisítette a náci hadigépezetet és ezzel meghozta a Dunamedence népeinek a felszabadulást és szabadságot.

Ma már a dolgozó nép kezében van az ország vezetése és a hatalom. Megmutatta népünk, hogy tud építeni. A szörnyű pusztulásból lassan felemelte az országot és bekapcsolta a békéért harcoló, építő nemzetek dunai nagy családjába.